Nr 1751

av herr Helén m. fl.
i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:14 angående studiesocialt stöd.

Förutsättningslös översyn

De senaste åren har det blivit alltmer uppenbart att studiemedelssystemet har påtagliga brister och inte uppfyller de krav som bör ställas på ett effektivt studiestöd. Det erbjuder av allt att döma inte tillräckliga trygghetsgarantier för att de studerande skall våga ådra sig stora studieskulder i en osäker arbetsmarknadssituation, vilket säkerligen bidragit till den minskade tillströmningen till universitet och högskolor. Det återspeglas också i att utnyttjandegraden sjunkit kraftigt under senare år genom att allt fler studerande valt att finansiera sina studier på annat sätt än genom studiemedel.

Samtidigt som utnyttjandegraden sjunkit har det blivit allt vanligare att de studerande efter examen försöker frigöra sig från sina studieskulder genom frivilliga återbetalningar. Dessa har ökat från 4,3 milj. kr. 1970 (1 398 inbetalningar) till 39,4 milj. kr. 1971 (5 652 inbetalningar) och 61,3 milj. kr. 1972 (8 954 inbetalningar).

Också det utgående studiemedelsbeloppet upplevs många gånger som otillräckligt för att kunna klara försörjningen och upprätthålla en rimlig standard. Delvis är detta resultatet av att dominerande utgiftsposter för de studerande, såsom kostnaderna för mat och husrum, stigit betydligt snabbare än studiemedelsbeloppet. Ett stort antal studerande tvingas därför förvärvsarbeta vid sidan av studierna.

Ett huvudsyfte med 1964 års studiesociala reform var att undanröja ekonomiska och sociala hinder för högre utbildning. Det syftet har knappast uppnåtts. Av undersökningar som genomförts av t. ex. 1968 års utbildningsutredning (Gesser m. fl.) framgår att den sociala snedrekryteringen till universitet och högskolor fortfarande är mycket markant och att studiemedelssystemet förmodligen inte haft någon större rekryteringsutjämnande effekt. Enligt utredarna finns det tvärtom skäl att anta att det tidigare systemet med stipendier och lån hade större effekter i det avseendet än studiemedelssystemet.

Bristerna i studiemedelssystemet är enligt vår mening av så djupgående natur att en förutsättningslös översyn av det studiesociala stödet på eftergymnasial nivå framstår som nödvändig. En sådan är så mycket mera naturlig som kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX) aviserat ett förslag till hösten, vilket självfallet måste få konsekvenser för nuvarande studiestödsformer. Yrkande om en översyn har folkpartiet lagt fram i motion nr 682 till årets riksdag.

Omedelbara förbättringar

En utredning, syftande till mer långsiktiga förändringar, får emellertid inte tas till intäkt för att avstå från omedelbara och angelägna förbättringar inom ramen för studiemedelssystemet. De studerande har under alltför lång tid fått sina krav avvisade med hänvisning till att bl. a. 1968 års studiemedelsutredning sysslat med frågan. Samtidigt har emellertid förslagen från denna utredning i det närmaste helt nonchalerats av regeringen.

De mest angelägna förändringarna gäller:

- bidragsdelen
- återbetalningsreglerna
- inkomstprövningen.

1. *Bidragsdelen*

Vid studiemedelssystemets införande utgjorde bidragsdelen 25 % och den återbetalningspliktiga delen 75 % av totalbeloppet. Eftersom endast återbetalningsdelen är indexreglerad har emellertid relationerna mellan lån och bidrag förändrats avsevärt under årens lopp. För närvarande utgör bidragsdelen endast 16 % av studiemedelsbeloppet, medan lånedelen således uppgår till hela 84 %.

Som 1968 års studiemedelsutredning visat (tab. 1) har skuldsättningen för de studerande ökat i och med studiemedelsreformen. Skuldsättningen kommer dessutom att bli större för dem som påbörjar eftergymnasiala studier 1974 än för dem som började sådana studier 1965. Studiemedelssystemet är således inte bara ogynnsammare i skuldsättningshänseende än tidigare stödformer. Det blir också alltmer ogynnsamt.

Tabell 1. Jämförelse mellan skuldsättning 1959/60 och 1971 avseende olika studietider och i förhållande till 1971 års penningvärde

Utbildningstid	Skuldsättning 1959/60 i 1971 års penningvärde		Studieskuldsättning 1971	
	basbelopp	kronor	basbelopp	kronor
Kort studietid	1 760	12 144	2 292	15 800
Medellång studietid fil.fak.	2 610	18 000	3 438– 4 584	23 700 31 600
Medellång studietid övriga	3 083	21 300		
Lång studietid	4 298	29 700	5 730– 6 876	39 500 47 400

Den studiesociala utredningen redovisade främst två skäl till att studiestödet till viss del borde utgå i form av bidrag. Dels hade den tidigare stipendieringen en positiv rekryteringseffekt, dels kunde man genom en bidragsdel undvika alltför stor skuldsättning. Genom att

bidragsdelen kommit att utgöra en allt mindre del av studiemedelsbeloppet har syftet med lån-bidrags-konstruktionen till stor del omintetgjorts.

Enligt vår mening är det därför angeläget att sträva efter att återställa den ursprungliga relationen mellan lån och bidrag i studiemedelssystemet. Bidragsdelen bör höjas, så att den utgör 25 % av totalbeloppet och samtidigt indexregleras för att undvika en ny urholkning.

I samband därmed bör de studerande som inte erhållit ett studiebidrag motsvarande 25 % av studiemedelsbeloppet under förutsättning att de varit berättigade till fullt studiestöd – kompenseras genom en avskrivning på studieskulden, så att uppburet bidrag tillsammans med avskrivet belopp utgör 25 % av uppburna medel.

2. *Återbetalningsreglerna*

Till de frågor som bör prövas av en ev. kommande utredning hör om nuvarande system med återbetalning i fast penningvärde skall bibehallas eller om ett mer renodlat lån-ränte-system skall införas. Avsevärda förbättringar av återbetalningsreglerna kan emellertid, som folkpartiet föreslagit i motion till 1972 och 1973 års riksdagar, åstadkommas redan inom ramen för nuvarande system, bl. a. genom höjning av avgiftsgränsen och ändring av reglerna för beräkning av den s. k. jämförelseräntan. Vi noterar med tillfredsställelse att dessa två förslag, som tidigare avvisats av riksdagsmajoriteten, återkommer i propositionen.

I vad gäller den föreslagna konstruktionen av makeprövning vid återbetalning av studiemedel är emellertid propositionen mycket otillfredsställande. Den medför att gifta, sammanboende ogifta med gemensamma barn och personer som har varit gifta och sammanbor har väsentligt sämre trygghetsregler än övriga personer. Den kategori som drabbas speciellt hårt är familjer där båda makarna har låga inkomster.

Det föreslagna makeprövningssystemet inte bara frånkänner gifta låginkomsttagare den ekonomiska trygghet som malsättningarna för studiemedelssystemet innehåller. Det leder också till stora orättvisor mellan gifta och ogifta, såsom framgår av nedanstående tabell.

Taxerad inkomst för vardera maken	*Maximal studiemedelsavgift for*	
	Gifta	Ogifta
19 000	210	0
21 000	810	0
23 000	1 450	0
25 000	2 090	0
27 000	2 730	290
29 000	3 370	690
31 000	4 010	1 090
33 000	4 650	1 490
35 000	5 290	1 890
37 000	5 930	2 290
39 000	6 570	2 690

I familjer där båda makarna har studiemedelsskulder ingår båda makarnas inkomst i den andra makens avgiftsunderlag. En inkomstökning medför inte bara en ökning av det egna avgiftsunderlaget utan också en höjning av den andra makens avgiftsunderlag. Makeprövning leder därför även till stora marginaleffekter redan vid relativt låga inkomster.

Enligt vår mening bör makeprövningen vid återbetalning utformas så att:

- De ekonomiskt svaga skall erhålla samma trygghet oavsett civilstånd.
- Ingen makeprövning skall förekomma för låginkomsttagare.
- Ingen inkomst eller del av inkomst skall kunna utgöra någon del av avgiftsunderlag för mer än en studiemedelsavgift.

Dessa krav uppfylles inte av de föreslagna reglerna. Vi föreslår därför att endast den del av makes avgiftsunderlag som överstiger det belopp som motsvaras av hans/hennes egen studiemedelsavgift eller, om han/hon saknar studiemedelsavgift, det belopp som överstiger avgiftsgränsen skall med 65 % ingå i den andra makens avgiftsunderlag.

3. *Inkomstprövningen*

För närvarande reduceras studiemedelsbeloppet för heltidsstuderande med 2/3 av den del av inkomsten som för terminen överstiger 40 % av basbeloppet. För deltidsstuderande gäller reduceringen den del av inkomsten som överstiger 125 % av basbeloppet. Skälet till denna fribeloppsgräns är framför allt att den studerande skall kunna bereda sig försörjning under ferierna genom förvärvsarbete utan att detta verkar reducerande på studiemedelsbeloppet.

Av flera skäl framstår, som 1968 års studiemedelsutredning framhållit, en justering av fribeloppsgränsen som motiverad. Genom att den nominella inkomstökningen i samhället sedan studiemedelssystemet infördes varit betydligt större än konsumentprisökningen kan en studerande inte förvärvsarbeta i samma utsträckning i dag som 1965, om vederbörande vill hålla sig inom ramen för fribeloppet.

En annan aspekt gäller överföringen av s. k. äldre elever inom studiehjälpssystemet till studiemedelssystemet. En stor del av denna grupp är personer, vilka redan har varit eller är ute i förvärvsarbete och dessutom har större ekonomiska åtaganden än vanliga ungdomsstuderande. Relativt höga förvärvsinkomster under ferietiden, eller t. o. m. vid sidan av studierna, är inte ovanliga för dessa studerande. Dessutom gäller inom studiehjälpssystemet vid inkomstprövning av rätt till studielån för denna grupp – att hänsyn tas till inkomst som den studerande har under den tid han studerar. Inkomster av t. ex. feriearbete verkar således inte reducerande på studielånet.

Hemställan

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi
att riksdagen beslutar

1. att 25 % av studiemedelsbeloppet skall utgå som bidrag,
2. att tidigare studiemedelstagare som inte erhållit studiebidrag motsvarande 25 % av studiemedelsbeloppet beviljas en avskrivning på studieskulden, så att uppburet bidrag jämte avskrivet belopp utgår med 25 % av uppburna studiemedel,
3. att makeprövningen vid återbetalning av studiemedel utformas i enlighet med vad som anförts i motionen, samt
4. att fribeloppet för egen inkomst för heltidsstuderande höjs till 55 % av basbeloppet per termin.

Stockholm den 16 april 1974

GUNNAR HELÉN (fp)

ROLF WIRTÉN (fp)
OLA ULLSTEN (fp)

CECILIA NETTELBRANDT (fp)
ERIC ENLUND (fp)

INGEGÄRD FRÆNKEL (fp)
INGEMAR MUNDEBO (fp)

ANDERS JONSSON (fp)
i Mora
KARL ERIK ERIKSSON (fp)
i Arvika

SVEN GUSTAFSON (fp)
i Göteborg
BJÖRN MOLIN (fp)